

Límits i possibilitats de les TIC en el camp de la intervenció socioeducativa

Límites y posibilidades de las TIC en el campo de la intervención socioeducativa

En estos últimos años, se ha experimentado un gran impulso y un crecido interés en el uso de las Tecnologías de la Información y la Comunicación (TIC) aplicadas a la enseñanza. Todavía no sabemos cuáles son los resultados, ya que toda experimentación y aplicación es muy reciente. De todas formas, sin embargo, sí que podemos hablar ya de ciertos retos o posibilidades así como de ciertas limitaciones o exageraciones derivadas de plantearse la aplicación de las TIC en el campo de la intervención socioeducativa. Se analiza, por otro lado, la progresiva proliferación de espacios web, llamaos comunidades virtuales, destinadas a la cooperación, colaboración y construcción social del conocimiento.

CIT limits and possibilities in the field of socio-educational intervention

The past few years have seen increasing interest and a great impetus given to the applying of Communication and Information Technologies (CIT) to educational uses. It is still early to judge what results all of this experimentation and application will bring; nevertheless, it can be said that certain challenges or possibilities, certain limitations or exaggerations can now be derived from the effort to apply CIT to the field of socio-educational intervention. This article also analyzes the proliferation of web spaces known as "virtual communities" designed for the social construction of knowledge through cooperation and collaboration.

Palabras clave:

Acceso a la educación, Intervención socioeducativa, Recursos tecnológicos, Tecnologías de la información, Trabajo cooperativo

Key words:

Access to education, socio-educational intervention, technological resources, information technologies, cooperative work.

Autor: Miquel Àngel Prats

Article: Límits i possibilitats de les TIC en el camp de la intervenció socioeducativa

Referència: Educació Social núm. 19 pp. 10-20

Adreça professional: Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació Blanquerna. (URL)

C. Císter 34
08022 Barcelona
Tel. 932 53 30 00
miquelpf@blanquerna.url.es

"Quizá lo que sucede en nuestra sociedad es que no son tanto los niños incapacitados para aprender y lo que hay son más entornos incapaces de enseñar de lo que creemos."

Nicholas Negroponte. *El Mundo Digital*

Introducció

La nostra societat està vivint temps de grans canvis. Canvis que no ens deixen igual. Transformacions polítiques, socials i econòmiques fan que dia a dia aprenguem més i de forma més accelerada. De forma progressiva, i sense que ens n'adonem, estem assistint al naixement d'un nou concepte d'home, de vida i de societat. Una societat en evolució i en revolució. Una societat en aprenentatge. Una societat de la informació i el coneixement en què el bon ús i el bon saber de les tecnologies de la informació i de la comunicació seran l'eix motriu de la major part d'interaccions personals i socials.

És per aquesta raó que el paper d'universitats, escoles, centres de formació així com els agents educatius que intervenen en els diferents camps d'intervenció socioeducativa és cabdal per a ser testimonis d'aquest *saber fer* i *saber ser* del que ens parla el document de la Unesco².

Les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) han de trobar cabuda entre nosaltres i, tal com exposarem més endavant, la seva finalitat darrera és la d'estar al servei de la persona.

Límits (dubtes) i possibilitats (reptes) de les TIC en el camp de la intervenció socioeducativa

Per norma general, les persones acostumem a generar certes pors i prejudicis davant qualsevol canvi que comença a reestructurar els nostres hàbits de vida i allò a què estem familiaritzats, és a dir, noves formes d'aprendre, col·laborar, comprar, comunicar-se...

Hem cregut que els següents punts no són res més que un reflex d'aquests dubtes o preguntes a l'aire que estem avesats a fer inconscientment en l'àmbit socioeducatiu. Aquestes fantasies també plantegen, alhora, seriosos reptes i possibilitats de millora que cal afrontar per fer desaparèixer qualsevol recança a fer-les nostres i posar-les al nostre servei.

Les TIC faciliten l'accés a l'educació?

L'aparició i ús de les TIC no són garantia d'una educació per a tothom

L'aparició i ús de les TIC no són garantia d'una educació per a tothom. La disponibilitat de recursos tecnològics no és suficient, es necessiten recursos humans, materials, socials... que facin possible la seva utilització.

Repte: Les TIC poden ajudar a reduir la diferència entre rics i pobres, entre nord i sud.

Potenciant la formació del professorat i la correcta administració d'infraestructures, es poden compensar dificultats d'accés a l'educació.

Les TIC milloren l'aprenentatge escolar?³

Creiem que l'aparició i ús de les TIC no garanteixen un millor aprenentatge. Les TIC s'han de considerar com un element més de suport a l'aprenentatge. Aprendre és sinònim d'esforç i voluntat. Creiem que encara no existeix cap mètode, per nou que sigui, que permeti accedir al coneixement sense dedicació ni estudi.

Repte: Caldria aprofitar la motivació que generen les TIC i les oportunitats que ofereixen a alumnes amb necessitats educatives especials. Els docents han de considerar les TIC com una oportunitat per apropar-se als alumnes, conèixer-los i despertar-ls-hi varietat d'interessos.

Les TIC potencien la participació i la comunicació?

L'aparició i ús de les TIC no són garantia que hi hagi una millor comunicació i participació entre els participants de diferents projectes educatius. És necessari conèixer el mitjà per a comprendre el llenguatge que s'empra. El correu electrònic així com els diferents recursos d'Internet tenen les seves regles de joc.

Repte: Les TIC poden ajudar els docents a comprendre com es comunica el nostre alumnat. S'hauria de potenciar l'experimentació en diferents àmbits d'intervenció amb aquestes noves formes de comunicació anticipant-nos a possibles errors i interpretacions del mitjà.

Les TIC faciliten l'accés a la informació?

L'aparició i ús de les TIC no garanteixen que estiguem més i millor informats. Cada vegada es fa necessària una formació en criteris de recerca i selecció de la informació. L'abús de recursos "informativals" per mitjà de les TIC acostuma a generar "infoxicació"⁴.

Repte: La facilitat d'accés a la informació per mitjà de les TIC ha de permetre conèixer la informació existent per a la seva reelaboració. S'haurien de potenciar estratègies de recerca i localització de la informació així com mètodes per a contrastar la veracitat de la informació trobada a la xarxa.

Formació en criteris de recerca i selecció de la informació

Les TIC permeten generar coneixement?

Les TIC no impliquen la disposició i adquisició automàtica del coneixement. Es genera coneixement en el moment que es contrasta la informació, s'assimila, es debat, es reflexiona i es transfereix a d'altres situacions semblants.

Repte: Les TIC ofereixen moltes possibilitats per a generar situacions d'adquisició de coneixements. Els diferents agents educatius han de potenciar escenaris didàctics d'aprendre a *aprendre*, d'aprendre a *desaprendre* i d'aprendre a *emprendre*.

Les TIC ajudaran en l'adquisició de coneixements per part de l'estudiant en la mesura que aquest publiqui, comparteixi i practiqui allò que ha après.

Les TIC potencien el treball cooperatiu?

La comunicació facilita el treball en equip i es genera una certa intel·ligència col·lectiva. El treball en col·laboració no va en detriment de l'aprenentatge individual, sinó que el projecta, afegint-lo a noves esferes de coneixement.

Repte: L'ús de les TIC ha de permetre superar la *síndrome de Goethe*. En els nostres dies és impossible dominar individualment tots els camps del saber i, sens dubte, cada vegada és més necessària una visió global i interdisciplinària per posar en joc la creativitat i la transferència.

Les TIC generen simpaties i antipaties?

Les TIC generen *tecnofílies* i *tecnofòbies*. Sovint, la relació amb la tecnologia es fa des dels extrems. Per una banda, tenim aquell usuari que viu la tecnologia com a finalitat i no pas com a mitjà. Per una altra banda, tindriem aquell usuari que fa una repulsa total a tot allò que està relacionat amb el món dels ordinadors.

Repte: La tecnologia només ho és per aquell qui ha nascut abans que ella. Hem d'entendre que la nostra percepció de la tecnologia ve donada pels nostres hàbits i per les construccions mentals que hem anat elaborant des d'una situació pretecnològica.

Les TIC requereixen un mínim esforç d'aprenentatge?

Cal simplificar
l'ús de la
tecnologia i
desmitificar la
seva percepció

Aparentment, la tecnologia ha de facilitar el treball i fer més còmodes les feines i les tasques més simples. Tot i així, encara es percep com un món complex.

La realització de tasques utilitzant eines tecnològiques acostuma a fer més simple la feina. Però sovint, les possibilitats de perfeccionament de les mateixes eines augmenten la seva complexitat d'aprenentatge.

Repte: Cal simplificar l'ús de la tecnologia i desmitificar la seva percepció. Davant noves possibilitats, cal saber si és necessari i realment profitós el canvi. És important valorar a on cal invertir les hores de dedicació.

Les TIC exigeixen compromís?

Els diferents espais d'acció social no tenen més remei que optar sobre quin model d'ús i quina cabuda tenen les TIC en el seu projecte. El tractament i ús de les TIC en els contextos socioeducatius plantegen seriosos problemes de formació, d'infraestructura, didàctics i curriculars.

Repte: L'aplicació i ús de les TIC es pot produir de forma gradual. Pensar en petits projectes adequats a les necessitats reals del centre, dels alumnes i dels seus formadors. Cal ser cautelosos i prudents en el moment de plantejar-se la implementació i incorporació de les TIC en el projecte d'intervenció.

Això sí... un cop encetada l'opció de fer-ho, cal seguir treballant i no defallir per possibles frustracions.

Les TIC faciliten la globalització i la identitat cultural?

Existeix una clara dicotomia entre la bondat i la perversió de la globalització. La percepció del món en la seva globalitat apareix com a desitjable des d'una visió sistèmica. Tot està relacionat. Tot i així, les desigualtats d'algunes de les parts en relació a la totalitat aporten raons per a contemplar la globalització amb una certa cautela.

Repte: S'hauria de treballar des del "Pensa globalment i actua localment". És important pensar en accions estretament vinculades a actituds molt properes però que fetes en conjunt tenen un efecte globalitzador.

Les comunitats virtuals com a paradigma d'acció i intervenció social

Tal i com hem dit anteriorment en la introducció, fa poc que la xarxa Internet ha aterrat com un nou mitjà més de recerca d'informació i com a font de comunicació. Aquest fet, juntament amb la gran quantitat d'informació que cada cop més hi ha a la xarxa, ha portat a crear espais *web* que d'una manera o altra tinguessin la inquietud d'organitzar i estructurar la informació de cara a l'usuari.

Hem de pensar que una de les facilitats de la xarxa, i que aporta de cara a l'usuari, és la capacitat de donar-se a conèixer. A Internet tothom pot dir-hi la seva, és a dir, publicar el seu *web*. Per aquesta raó, és fàcil entendre que, al cap d'un parell d'anys que Internet s'hagués anat generalitzant, comencessin a sortir planes *web* que intentessin ordenar de forma temàtica el caos d'informació que albergava en aquells moments la xarxa. Per tant, un dels orígens del que podríem anomenar ara com a portals d'Internet són els directoris o índexs com Altavista, Excite, HotBot, Infoseek, Lycos, Yahoo!...

Tal i com afirma en Ramón Buenaventura⁵, al llarg del temps el plantejament d'aquests índexs o buscadors s'ha anat ampliant fins a incloure serveis de valor afegit siguin aquests com correu gratuït, agendes, notícies, espai per a publicar planes *web*, serveis de *xat*... Hem de pensar que aquests serveis *web* reben al cap del dia milers de visites i han d'intentar fidelitzar als usuaris *oferint alguna cosa més* que una simple recerca per la *web* que, en la major part dels casos,

A Internet
tothom pot dir-hi
la seva

és infructuosa. D'altra banda, l'aparició de nous i millors motors de recerca i directoris d'adreces cada cop és més freqüent i crea així espais *web* on tot hi és a un cop de clic.

D'altra banda, també volem assenyalar el ràpid creixement paral·lel de planes *web* que, a banda de voler donar a l'usuari un servei de recerca, sigui per directori o índex o bé per cercador, comencen a oferir la possibilitat de comunicar-se per mitjà de *xats*, *hostatge de planes webs* gratuïtes, possibilitat d'accés a serveis de correu electrònic gratuïts, enllaços a recursos gratuïts (imatges, sons, programes...), intercanvi de projectes, idees, continguts, articles i trobades presencials per portar a terme accions que s'han discutit o debatut a l'espai *web*.

Aquests espais *web* són les anomenades *comunitats virtuals*. Planes on podem veure gran quantitat de recursos que es troben a disposició de l'usuari per tal que ell pugui prendre la iniciativa de *dir la seva*. És, per això, que creiem que aquestes anomenades *comunitats virtuals* són també una bona font de grans possibilitats d'acció social i posada en contacte d'usuaris amb grans dosis d'inquietud, participació i col·laboració social.

En el nostre cas, analitzem cinc exemples de comunitats virtuals o espais telemàtics on es comparteix coneixement i hi ha la possibilitat de comunicar-se amb altres usuaris.

- **Infonomia** a <http://www.infonomia.com>

Espai *web* que ofereix reflexions de diferents col·laboradors i experts sobre els diferents canvis que està produint Internet i la tecnologia en molts sectors i àmbits de la nostra vida. Existeixen espais de participació virtual i se celebren trobades per portar a terme projectes o idees que s'han anat desenvolupant a la *web*.

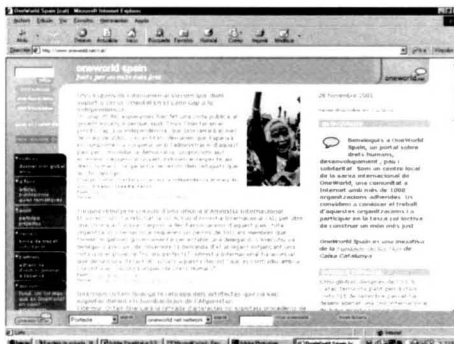
- **Telepolis** a <http://www.telepolis.es>

Espai *web* que ofereix infinitat de serveis i recursos telemàtics en forma de continguts i classificats per diferents temàtiques. Les comunitats virtuals tenen la finalitat de ser punt de trobada d'usuaris novells i experts en diferents temes.

- **OneWorld** a <http://www.oneworld.net/cat>

Espai *web* on es troben les notícies i novetats de les diferents ONG's que s'han afiliat a *OneWorld*. Hi ha la possibilitat de compartir informació sobre els projectes en curs, cercar informació i col·laborar directament amb aquelles entitats que ho necessiten.

- **Temalia** a <http://www.temalia.com>

Espai *web* especialment dirigit a usuaris que desitgen trobar continguts de qualitat pel que fa a diferents temàtiques culturals. Els usuaris es poden convertir en guies i poden aportar el seu coneixement de forma voluntària.

- **Educalia** a <http://www.educalia.org>

Tal i com es defineixen en el web, “Educalia és un *web* lúdic-educatiu, obert, interactiu i dinàmic: obert, perquè funciona amb la participació i la iniciativa de tots; interactiu, ja que potencia l’intercanvi d’experiències; i dinàmic, perquè els seus continguts augmenten, progressen i milloren amb la col·laboració de tots.”

Conclusions

Creiem que les TIC obren portes a noves oportunitats d'acció i intervenció social. Molt possiblement, ens trobem actualment en el paleolític de la societat de la informació i del coneixement ja que encara no hem explorat prou les possibilitats reals de la xarxa sigui per pors o prejudicis, sigui per manca de recursos humans, dotació d'equipament o infraestructures o bé sigui perquè culturalment encara no estem preparats.

En qualsevol cas, creiem que cal seguir treballant, compartint i participant en projectes que permetin posar en contacte altres usuaris; fent que les TIC estiguin al servei de la persona i, per últim, on els canvis socials i educatius siguin liderats per individus i no pas per l'existència mateixa de les TIC.

“Mientras que una parte significativa del aprendizaje procede de la enseñanza (de la buena enseñanza con buenos profesores), la mayor parte se adquiere mediante la exploración, reinventando la rueda e informándose uno mismo.”

Nicholas Negroponte. *El Mundo Digital*

Miquel Àngel Prats

Professor de Noves Tecnologies aplicades a l'educació
Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació Blanquerna (URL)

-
- 1 Aquest títol i el contingut d'aquest article ha estat adaptat i arranjat sobre la ponència celebrada el 5 de març de 2001 per en Xavier Àvila i Miquel Àngel Prats al rectorat de la Universitat Ramon Llull a la Jornada Internacional d'Estudi sobre l'Impacte de les Noves Tecnologies de la Informació en el Desenvolupament Econòmic, Social, Cultural i Acadèmic de Llatinoamèrica.
 - 2 Delors, J. I altres (1996), *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Ed. Unesco, Barcelona.
 - 3 L'autora Carol Twigg, en el seu llibre *La infraestructura del aprendizaje global. El futuro de la educación superior*, ens planteja ja l'estat de la qüestió amb aquestes paraules: *“L'educació electrònica encara es troba a la infantesa, falta molt per aprendre a motivar, donar suport, guiar, ensenyar i avaluar els estudiants. Evidentment és vital la recerca sobre aspectes comunicatius de l'aprenentatge en línia. Professors i estudiants han d'aprendre a identificar i a aprofitar els processos de l'aprenentatge en línia, que possibiliten i fomenten la interacció entre estudiants i entre instructors i estudiants.”*
 - 4 Alfons Cornella a Infonomia.com a <http://www.infonomia.com/extranet/>
 - 5 Buenaventura, Ramón (1999), *Las respuestas de Internet*. Debate, Madrid.
-

Bibliografia

- Buenaventura, Ramón** (1999), *Las respuestas de Internet*. Debate, Madrid.
- Castells, Manuel** (1996), *La era de la información. Economía, sociedad y cultura*. Ed. Alianza, Madrid.
- Cebrián, Juan Luís** (1998), *La red*. Ed. Taurus, Barcelona.
- Delacôte, Goéry** (1998), *Enseñar y aprender con nuevos métodos*. Ed. Gedisa, Barcelona.
- Delors, J. i altres** (1996), *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona. Ed. Unesco, Barcelona.
- Dertzous, Michael L.** (1997), *¿Qué será?* Ed. Planeta, Barcelona.
- Dyson, Esther** (1998), *Release 2.0*. (Col. SineQuaNon). Ed. B, Grupo Zeta, Barcelona
- Gates, Bill** (1995), *Camino al futuro*. Ed. Mc. Graw-Hill, Madrid.
- Joyanes, Luís** (1997), *Cibersociedad*. Ed. McGraw-Hill, Madrid.
- Lévy, Pierre** (1998), *La cibercultura, el segon diluvi?* (Col. Universitat Oberta).Ed. Proa, Barcelona.
- Majó, Joan** (1997), *Xips, cables i poder*. (Col. Universitat Oberta).Ed. Proa, Barcelona.
- Millán, José Antonio** (1998), *De redes y saberes*. (Col. S. XXI). Ed. Santillana, Barcelona.
- Negroponte, Nicholas** (1995), *El Mundo Digital*. Ed. B, Grupo Zeta, Barcelona:
- Piscitelli, Alejandro** (1995), *Ciberculturas*. Ed. Paidós, Argentina.
- Postman, Neil** (1994), *Tecnòpoli*. (Col. Els senyals). Ed. Llibres de l'índex, Barcelona.
- Ramonet, Ignacio** (1998), *Internet, el mundo que llega. Los nuevos caminos de la comunicación*. Ed. Alianza, Madrid.
- Terceiro, José B.** (1996), *Sociedad Digital*. Ed. Alianza, Madrid.
- Toffler, Ivan** (1980), *La tercera ola*. Ed. Plaza & Janés, Barcelona.
- Turkle, Sherry** (1997), *La vida en la pantalla*. Ed. Paidós, Barcelona.